

Obsahové věty oznamovací spojkové

Obsahové věty oznamovací se v latině realizují infinitivními (a participiálními) konstrukcemi nebo vedlejšími větami spojkovými. Rozhodujícím faktorem je predikát ve větě hlavní, resp. řídicí výraz (např. jmenný výraz). V některých případech připouští jeden predikát více konstrukcí (např. akuzativ s infinitivem a některou vedlejší větou), avšak není tomu tak vždy.

Podobně jako u infinitivních konstrukcí lze vysledovat určité sémantické skupiny predikátů, které se v zásadě chovají stejně. V jednotlivých případech jsou však možné odchylky. Je třeba si uvědomit, že vycházíme pouze z dochovaných textů. Některé konstrukce se proto mohly používat, ale nedochovaly se. Typické zástupce jednotlivých skupin je proto nutné se naučit.

1. VĚTY SE SPOJKOU QUOD

Novotný §§ 372–375

Predikáty ve větě hlavní

Verba affectuum, příslušná substantiva a adjektiva

- *gaudeo, laetor* „radovat se“; *doleo, maereo* „rmoutit se, mít z něčeho smutek, zármutek“; *irascor* „hněvat se, zlobit se“; *suscenseo* „být našťvaný“;
- *me paenitet* „litovat něčeho“; *me pudet* „stydět se za něco“;
- *molesto, aegre fero* „těžce něco nést“; *aequo animo fero* „nést něco s klidem“;
- *(con)queror* „stěžovat si, naříkat“; *glorior* „chlubit se“; *(ad)miror* „divit se“, „obdivovat“

Predikáty vyjadřující chválu, nadávání, díky, žalobu, odsouzení:

- *laudo* „chválit“; *vitupero* „kárát, nadávat“; *reprehendo* „kárát“; *obicio* „vyčítat“; *obiurgo* „kárát“;
- *accuso* „obviňovat, (ob)žalovat“; *crimino* „obviňovat“; *damno, condemno* „odsoudit“;
- *ignosco* „odpustit“; *gratias ago* „děkovat“; *gratiam habeo* „být vděčný“; *erro* „mýlit se, chybovat“

Predikáty obsahující hodnotící výrazy:

- *bene, male, recte, prudenter* atd. *facio quod* „dobře, špatně, správně, rozumně atd. dělat, že“;
- *bene, male, (per)opportune, (per)commode, (per)incommode fit, accidit, evenit quod* „dobře, špatně vhod, nevhod se děje, stává, že“;
- *gratum, iucundum, molestum* atd. *est quod* „je milé, příjemné, obtížné atd., že“

U predikátů *bene fit, accidit* atd. je **hodnotící výraz rozhodujícím faktorem**, který rozhoduje o použití věty s *quod*. Není-li ve větě hodnotící výraz, je nutné po těchto predikátech použít větu s *ut*, viz níže.

Predikáty s významem „přidat“, „opomíjet něco“:

- *accedit quod* „(k tomu) přistupuje, že“; *praetereo quod* „opomíjet, nezmiňovat, že“, *addo quod* „připojovat, že“

Spojka

- *quod* „že“
- *quod non* „že ne“

Způsoby ve větě vedlejší

Indikativ

Indikativ všech časů, děj se podává jako **objektivní skutečnost**.

Konjunktiv

Ve větách s *quod* se vedle indikativu může použít **konjunktiv podle souslednosti časů**.

Mluvíme o tzv. **konjunktivu cizího mínění**. Užitím konjunktivu dává mluvčí najevo určitý odstup od podávané informace. Může se jednat o **názor někoho jiného**, o **zprostředkovanou informaci** nebo o názor mluvčího z jiné doby. Mluvčí může pomocí konjunktivu také naznačovat, že se jedná pouze o jeho osobní názor.

Při překladu do češtiny se často používá výraz „**prý**“, případně „údajně“ apod.

Užitím konjunktivu dostává věta speciální významový odstín, který není přítomen při použití indikativu ani infinitivní konstrukce po predikátech, které umožňují jak infinitivní konstrukci tak vedlejší větu s *quod*. Potřebujeme-li vyjádřit tzv. cizí mínění („prý“), nelze tedy při překladu do latiny volit ani akuzativ s infinitivem ani použít indikativ, protože by se rys cizího mínění ztratil.

Rozdíl mezi větami

Gaudeo quod Romam venit.   a   *Gaudeo quod Romam venerit.*

spočívá v tom, že v první větě je příchod do Říma podán jako objektivní skutečnost (jsem v Římě a osobně jsem ho viděl atd.), kdežto ve druhé jako zprostředkovaná informace (někdo mi to řekl, dokud si to neověřím, nechci to tvrdit na 100% apod.).

Vysvětlovací funkce

Věty s *quod* mohou mít vysvětlovací funkci a určovat substantivum, zájmeno nebo adverbium (Traina 1993: 369). Mezi časté obraty dále patří *ex (ab, de) eo quod* „na základě toho, že“ apod.

*Mihi quidem videntur homines **hac re maxime bestiis praestare, quod loqui possunt.*** (Cic. inv. I, 5)

Zdá se mi, že lidé nejvíce vynikají nad zvířaty tím, že umí mluvit.

Quod může mít také význam „pokud jde o to, že“. V tomto případě stojí obvykle věta s *quod* před větou hlavní.

Quod me magno animi motu perturbatum putas, sum equidem (sc. perturbatus). (Cic. Att. 8, 11, 1)

Pokud jde o to, že si myslíš, že jsem rozrušený / vylekaný, je tomu tak.

Konkurence některých jiných spojek a konstrukcí

- Některé predikáty mohou řídit infinitivní konstrukce, zvláště *verba affectuum* a slovesa s významem žalovat (*accuso* má však nejčastěji větu s *quod* a konjunktivem).
- *si* po některých výrazech, zvláště po *miror* nebo *mirum est*, pomezí s podmínkovými větami.
- *cum* + indikativ, pomezí mezi časovým a kauzálním významem (*Mirari soleo cum video aliquos...*)
- *quia* „protože“ se slovesy chvály apod. a se slovesy *affectuum*, kde je přítomen kauzální odstín. „Chválím, že“ má blízko k „chválím, protože“.
- *ut* + konj., např. u *accedit quod* a *accedit ut*. Věta s *ut* se používá hlavně tehdy, když je v ní hypotetický nebo eventuální odstín.

Expanze v lidové a pozdní latině

V lidové a pozdní latině se věty s *quod* / *quia* šíří na úkor vazby akuzativu s infinitivem. Věta s *quod* se v objevuje i po predikátech, po kterých se v klasické latině užívá akuzativ s infinitivem, např. po *dico*.

Během dalšího vývoje vedlejší spojková věta převládla, jak o tom svědčí románské jazyky.

2. VĚTY SE SPOJKOU UT

- Novotný §§ 393–397, 398–400

Predikáty ve větě hlavní

Slovesa „stát se“:

- *est, fit, accidit, incidit, evenit, venit, contingit* „stává se“

Predikáty vyjadřující výsledek, následek:

- *facio, efficio, perficio* „způsobit, že/aby“, *impetrare* „dosáhnout, že/aby“ – tyto predikáty získají velmi snadno významový odstín „účel“. V tom případě se ve VV může objevit negace *ne* místo *non*.
- *efficitur, sequitur* „(z toho) plyne, že“ – jedná-li se o logický výsledek, bývá po těchto výrazech často konstrukce akuzativu s infinitivem

Neosobní výrazy:

- *mos est* „je zvykem“, *consuetudo est* „je zvykem“
- *tantum abest, ut* „tolik schází, aby“ – většinou s dalším, konsekutivním *ut*: *tantum abest, ut ... ut* „tolik schází, aby (to dělal) ... že (dělá něco jiného)“
- *reliquum est, relinquitur, restat* „zbývá“, *satis est* „stačí, že/aby“
- *consentaneum est* „sluší se, je rozumné, je logické“
- *optimum est* „je nejlepší, že/aby“, *rectum* „je správné, že/aby“, *non veri simile est* „není pravděpodobné, že/aby“
- *meum (alicuius) est* „je mou (něčí) vlastností, že/aby“

Spojka

- *ut* „že/aby“
- *ut non (nemo, nihil, nullus)* „že/aby ne (že/aby nikdo, nic, žádný)“

Způsoby ve větě vedlejší

Konjunktiv

Ve větách obsahových oznamovacích s *ut* se používá konjunktiv podle souslednosti časů. V praxi se v nich objevuje zejména **konjunktiv přezentu** po čase hlavním a **konjunktiv imperfekta** po čase vedlejším. Vzhledem k významu řídicích výrazů se totiž většinou jedná o rovinu současnost–následnost.

Vysvětlovací funkce

Rovněž věty s *ut* mohou mít vysvětlovací funkci. Proti větám s *quod* je u nich často patrný odstín vůle.

Cum amicitiae vis sit in eo, ut unus quasi animus fiat ex pluribus. (Cic. Lael. 92)

Protože síla přátelství spočívá v tom, aby se z více lidí stal téměř jeden člověk / že se stává....

Konkurence / styčné body s jinými konstrukcemi

- U téměř všech neosobních výrazů je možný infinitiv nebo ak. + inf.
- Ve vysvětlovací funkci konkuruje věta s *ut* větám s *quod* a inf. vazbě po substantivech a adjektivech. Často je použita taková konstrukce, jaká by následovala po slovese příslušného významu.

- Po *fieri non potest* a *facere non possum* se používá buď kladná věta s *ut*, nebo záporná věta s *ut non* nebo *quin*. Užití kladu nebo záporu má vliv na celkový význam souvětí, viz také obsahové věty žádací.

Fieri non potest, ut veniat.

Nemůže se stát, aby **přišel** / že přijde.

Určitě nepřijde.

Fieri non potest, quin veniat.

Nemůže se stát, aby **nepřišel** / že nepřijde.

Určitě přijde.

Facere non possum, ut veniat.

Nemůžu způsobit, aby **přišel**.

Nepřiměju ho k příchodu. Určitě nepřijde.

Facere non possum, quin veniat.

Nemůžu způsobit, aby **nepřišel**.

Nezabráním mu v příchodu. Určitě přijde.

3. VĚTY SE SPOJKOU QUIN

Věty s *quin* jsou prostředkem k vyjádření tzv. jistotní modalidy. Jedná se o vyjádření míry jistoty, s jakou se děj stal (určitě, asi, ...). Nejvyšší mírou jistoty je prosté konstatování (např.: „Stalo se to.“ „Přišel v šest.“).

- Novotný § 370

Predikáty ve větě hlavní

Ve VH se objevují negované predikáty, které nají samy o sobě (implicitně) záporný význam, např.

- **non dubito** „nepochybovat“, **dubium non est** „není pochyb“, **non nego** „nepopírat“, **non me fallit**, **non me fugit** „není mi neznámo, tajno“, **non abest suspicio** „nechybí podezření“, **controversia non est** „není sporu“

Negaci lze provést pomocí

- záporek *non, haud, vix*;
- **záporných zájmen** typu *nemo, nihil* (*nemo dubitat* „nikdo nepochybuje“);
- **otázkou quis dubitat?** („kdo pochybuje?“ „někdo snad pochybuje?“);
- vazbou na **negované modální sloveso** (*dubitare non potest* „nemůže **pochybovat**“, ale *dubitari non potest* „nemůže **být pochyb**“) – pozor na pasivní infinitiv u „nemůže být pochyb“!

Spojka

- *quin* „že“
- *quin non* „že ne“

Spojka *quin* pochází z *qui* + negace *ne*, její negativní význam se **v tomto případě ztratil** (tj. odpovídá českému „že“). Pokud má být VV záporná, je proto nutné přidat záporku *non*. V jiných větách se však záporný význam *quin* zachoval, viz výklad o jednotlivých větách.

Způsoby ve větě vedlejší

Konjunktiv podle souslednosti časů, uplatňuje se zde **kompletní souslednost** včetně následnosti.

	čas hlavní	čas vedlejší
současnost	Non dubito quin veniat . Nepochybuji, že přichází.	Non dubitabam quin veniret . Nepochyboval jsem, že přichází.
předčasnost	Non dubito quin venerit . Nepochybuji, že přišel.	Non dubitabam quin venisset . Nepochyboval jsem, že přišel.
následnost	Non dubito quin venturus sit . Nepochybuji, že přijde.	Non dubitabam quin venturus esset . Nepochyboval jsem, že přijde.

Překlad

Do češtiny lze přeložit souvětím nebo jednoduchou větou s modálními výrazy (určitě, nejspíš, apod.):

Non dubito quin id dixerit.

Nepochybuji, že to řekl.

Určitě to řekl.

Dubitare „váhat“

Dubitare ve smyslu „váhat“, „otálet něco udělat“ se pojí s infinitivem.

Domum emere dubitabat.

Váhal koupit dům. Váhal / otálel s koupí domu.

POUŽITÁ LITERATURA

- GHISELLI, Alfredo - Concialini, Gabriela. *Il nuovo libro di latino - vol. I. Teoria*. V ristampa. Bari : Laterza, 2002. 550 s. ISBN 88-421-0322-5.
- NOVOTNÝ, František. *Základní latinská mluvnice*. Vyd. 2., v H & H 1. Jinočany : H & H, 1992. 297 s. ISBN 80-85467-91-7.
- PEŇÁZ, Petr, – URBANOVÁ, Daniela. *Syntax latinského souvětí*. Pracovní text UKS FF MU.
- TRAINA, Alfonso - Bertotti, Tullio. *Sintassi normativa della lingua latina : teoria*. 2. ed. Bologna : Cappelli Editore, 1993. 519 s. ISBN 88-379-0717-6.